

Гаврилюк І. Ю., кандидат військових наук, старший дослідник

(0000-0002- 3514-0738)

Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, Київ

Рекомендації щодо підвищення рівня воєнно-економічної безпеки України

Резюме. Стаття присвячена формуванню рекомендацій щодо підвищення рівня воєнно-економічної безпеки України в умовах сучасних воєнних конфліктів. Проаналізовано сучасні виклики, пов'язані з гібридними загрозами, економічним тиском і руйнуванням інфраструктури, а також наведено систему показників оцінювання економічної стійкості.

Ключові слова: воєнно-економічна безпека; сучасні воєнні конфлікти; економічна стійкість; оборонно-промисловий комплекс; оборонне планування.

Постановка проблеми. Важливе місце в забезпеченні національної безпеки України займають економічні виклики, пов'язані із збройною агресією Російської Федерації (РФ) та тимчасовою окупацією частини території України. Руйнування економіки є цілеспрямованою дією противника та одним з методів гібридної війни, оскільки зруйнована економіка продукує незадоволеність владою, трудову міграцію, соціальну напругу в суспільстві та підриває довіру до державних інституцій [1]. При цьому широко використовуються економічні інструменти впливу, до яких належать санкції щодо українських товарів і послуг та тиск на інші держави з метою прийняття рішень, що суперечать основним національним і економічним інтересам України [2-3].

Наукові дослідження підкреслюють, що сучасні війни виходять за межі традиційних бойових дій. Економічний тиск, кібератаки, енергетичний шантаж та інформаційні операції стали ефективними інструментами впливу на національну безпеку держав [4-5]. Аналіз показує, що економічна стійкість і обороноздатність взаємопов'язані, а їх забезпечення вимагає комплексного підходу, який поєднує правові, фінансові, технологічні та соціальні механізми управління [6].

Дослідження Національного інституту стратегічних досліджень демонструють, що стан економіки України стабілізувався у 2023 році, попри значні збитки від війни. Економічне зростання становить 5,3%, однак реальний ВВП - лише 75% від довоєнного рівня, а відновлення повного потенціалу може зайняти 6-7 років, що потребує значних інвестицій та довгострокової міжнародної підтримки [1-5].

Для забезпечення воєнно-економічної безпеки критично важливо визначати ключові

показники стану економіки, що впливають на обороноздатність та економічну стійкість держави в умовах сучасних воєнних конфліктів. До таких показників належать ефективність витрат на оборону, мобілізаційні та логістичні спроможності, рівень розвитку критичної інфраструктури та фінансова стабільність [7-8]. Відповідно до наукових підходів, інтеграція ризик-орієнтованого аналізу з прогнозуванням кризових сценаріїв дозволяє обґрунтувати рекомендації щодо підвищення адаптивності економіки та оптимізувати розподіл ресурсів для потреб оборони [3].

Таким чином, актуальним є розробка рекомендацій, які дозволять підвищити рівень воєнно-економічної безпеки України в умовах збройної агресії РФ проти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Отримані результати дослідження засвідчують, що воєнно-економічна безпека України в умовах сучасних воєнних конфліктів формується під впливом комплексу взаємопов'язаних факторів – фінансових, ресурсних, виробничих, інституційних та управлінських. Відповідно до положень Закону України “Про національну безпеку України”, економічна стійкість держави визначається як одна з ключових складових системи національної безпеки [10]. У процесі аналізу встановлено, що порушення збалансованості між оборонними потребами та економічними можливостями держави призводить до зростання ризиків дестабілізації всієї безпекової системи. Результати узгоджуються з положеннями Стратегії воєнної безпеки України, де наголошується на необхідності інтеграції економічного потенціалу у систему оборонного планування [11]. Таким чином, воєнно-економічна безпека розглядається як

динамічний процес адаптації економіки до умов воєнного протистояння.

На основі узагальнення наукових підходів доведено, що ключову роль для обґрунтування заходів щодо підвищення рівня воєнно-економічної безпеки відіграє обґрунтована система показників її оцінювання. Як свідчать результати досліджень, висвітлених у працях [4, 8] ефективна система індикаторів має відображати реальний стан оборонного виробництва, рівень фінансового забезпечення сектору безпеки, мобілізаційні можливості держави та спроможності логістичних систем. У ході дослідження встановлено, що використання фрагментарних показників не дозволяє отримати повну картину стану воєнно-економічної безпеки. Натомість комплексний підхід забезпечує більш точне прогнозування кризових сценаріїв та можливих втрат оборонного потенціалу. Це підтверджує необхідність переходу до системного оцінювання воєнно-економічних загроз.

Результати аналізу сучасних воєнних конфліктів підтверджують зростання ролі ефективності оборонних видатків як одного з головних чинників воєнно-економічної безпеки. За даними дослідження [7] нераціональне використання фінансових ресурсів у секторі оборони суттєво знижує загальний рівень стійкості економіки в умовах гібридної війни.

Дослідження також свідчать, що навіть за умови зростання обсягів фінансування оборонної сфери відсутність прозорих механізмів управління витратами призводить до зниження їх ефективності. Водночас сучасна концепція управління економікою воєнного стану передбачає глибоку інтеграцію фінансового контролю, планування та стратегічного прогнозування [6]. Це вимагає перегляду підходів до бюджетного забезпечення сектору безпеки й оборони.

Вагомим результатом дослідження є обґрунтування необхідності застосування ризик-орієнтованого підходу до формування рекомендацій щодо зміцнення воєнно-економічної безпеки. Як зазначено у [3] ефективна система воєнної безпеки повинна базуватися на постійному оцінюванні й прогнозуванні ризиків реалізації кризових сценаріїв. Аналогічні висновки зроблено у роботі [1], де доведено необхідність урахування не лише воєнних, а й економічних, логістичних та технологічних загроз. У результаті встановлено, що саме інтеграція

ризик-орієнтованого підходу в систему оборонного планування дозволяє підвищити адаптивність економіки до зatoryжних воєнних конфліктів. Це створює основу для розробки практично орієнтованих рекомендацій щодо зміцнення обороноздатності держави.

Мета статті — обґрунтування рекомендацій щодо підвищення рівня воєнно-економічної безпеки України з урахуванням змін у характері сучасних воєнних конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Узагальнення результатів аналізу нормативно-правових засад, науково-методологічних підходів та сучасних ризиків воєнно-економічної безпеки дозволило перейти від теоретичного осмислення проблеми до формування практично орієнтованих рекомендацій. Встановлено, що ефективне забезпечення воєнно-економічної безпеки держави в умовах трансформації характеру сучасних воєнних конфліктів потребує чіткої систематизації управлінських рішень за рівнями пріоритетності, з урахуванням їх впливу на стійкість економіки, оборонний потенціал та адаптивність інституцій. Саме це зумовило необхідність структурованого подання рекомендацій у вигляді ієрархічної моделі.

З огляду на це, у Табл. 1 подано систематизований перелік рекомендацій щодо підвищення рівня воєнно-економічної безпеки держави з урахуванням змін у характері сучасних воєнних конфліктів, розподілений за трьома рівнями пріоритетності із зазначенням їх орієнтовної частки впливу та очікуваних результатів реалізації.

До **пріоритету 1 (найвищого)**, що охоплює близько 50% загального впливу, віднесено стратегічну розбудову оборонно-промислового комплексу, забезпечення кібербезпеки критичної інфраструктури, протидію гібридним загрозам, формування резильєнтних ланцюгів постачання та зміцнення енергетичної стійкості. Саме ці напрями визначають базову здатність держави до автономного забезпечення фронту, зниження залежності від імпорту озброєнь, запобігання дестабілізації економіки та мінімізації вразливості до енергетичного й інформаційного тиску.

Пріоритет 2 (високий), частка якого становить орієнтовно 38%, спрямований на інституційне, фінансове та кадрове забезпечення воєнно-економічної безпеки. Йдеться про зміцнення фінансової безпеки та санкційної стійкості, удосконалення правового регулювання воєнно-економічної мобілізації,

розвиток людського капіталу для потреб оборони та децентралізацію виробництва і логістики. Реалізація цього блоку рекомендацій забезпечує безперервність фінансування

сектору безпеки, прискорене переключення економіки на військові потреби та зниження вразливості до локальних уражень виробничої й транспортної інфраструктури.

Таблиця 1

Рекомендації щодо підвищення рівня воєнно-економічної безпеки держави з урахуванням змін у характері сучасних воєнних конфліктів

Пріоритет	Рекомендація	Вплив
Пріоритет 1 (Найвищий): Частка: ~50%	Стратегічна розбудова оборонно-промислового комплексу	Збільшить автономність у забезпеченні фронту, зменшить залежність від імпорту озброєнь
	Цілісна кібербезпека критичної інфраструктури та оборони	Зменшить ризик паралічу енергосистем, логістики та виробництва
	Комплексна протидія гібридним загрозам та інформаційним операціям	Зменшення політичної та соціальної дестабілізації, збереження довіри до інституцій
	Резилієнтні ланцюги постачання для критичних товарів	Стабілізація виробництва оборонної та цивільної продукції під час блокад
	Енергетична стійкість	Зменшує можливість енергетичного шантажу, підвищує стійкість логістики
Пріоритет 2 (Високий): Частка: ~38%	Фінансова безпека та санкційна стійкість	Забезпечує безперервність державного фінансування оборони
	Правове та регуляторне забезпечення воєнно-економічної мобілізації	Швидке переключення економіки на військові потреби
	Розвиток людського капіталу для оборони та критичних секторів	Забезпечує довгострокову спроможність виробляти, обслуговувати та модернізувати техніку
	Децентралізація виробництва та логістики	Знижує ефект від локальних ударів по виробництву/логістиці
Пріоритет 3 (Середній): Частка: ~12%	Стимулювання державно-приватного партнерства у фінансуванні оборонних ліній, інфраструктури та інновацій	Прискорює інвестиції в критичні потужності, розширює економічну базу для стійкості
	Контроль експорту/імпорту технологій	Перешкоджає потраплянню ключових технологій до супротивника
	Інституційна готовність до відновлення	Сприяє швидшому поверненню до економічної активності після атак/руйнувань

Пріоритет 3 (середній), частка якого складає близько 12%, охоплює інструменти довгострокового підсилення воєнно-економічної стійкості. До нього віднесено стимулювання державно-приватного партнерства у фінансуванні оборонних потужностей та інновацій, контроль експорту й імпорту критичних технологій, а також формування інституційної готовності до післявоєнного відновлення. Цей блок рекомендацій створює передумови для розширення інвестиційної бази оборонної економіки, унеможливлення витоку стратегічних технологій до противника та прискореного відновлення економічної активності після руйнувань.

Запропонована на рис. 1 сукупність загальних рекомендацій відображає інтегрований підхід до управління процесами забезпечення воєнно-економічної безпеки держави в умовах сучасних воєнних конфліктів. Її ключовою особливістю є поєднання стратегічних, інституційних та управлінських механізмів у єдину модель, орієнтовану на досягнення синергетичного

ефекту. Координація заходів між органами державної влади, міжнародними партнерами та приватним сектором дозволяє мінімізувати дублювання функцій, підвищити ефективність використання ресурсів і забезпечити узгодженість дій у межах національної системи безпеки. Такий підхід відповідає сучасним уявленням про мережеву організацію оборонно-економічних процесів та необхідність багаторівневої взаємодії суб'єктів безпеки.

Важливою складовою запропонованої сукупності рекомендацій є залучення міжнародної підтримки як чинника фінансової, технологічної та інституційної стійкості держави. Розширення співпраці з міжнародними донорами та партнерами створює додаткові можливості для фінансування пріоритетних напрямів розвитку оборонно-промислового комплексу, модернізації критичної інфраструктури та впровадження сучасних технологічних рішень. У контексті тривалого воєнного протистояння міжнародна підтримка набуває не лише фінансового, а й стратегічного значення,

оскільки сприяє інтеграції України у глобальні безпекові та виробничі ланцюги, посилюючи її економічну та оборонну спроможність.

Окрему увагу в структурі загальних рекомендацій, представлених на рис. 1, приділено моніторингу прогресу реалізації заходів як інструменту адаптивного управління воєнно-економічною безпекою. Запровадження системи регулярного оцінювання ефективності

дозволяє своєчасно виявляти відхилення від запланованих показників, коригувати стратегічні пріоритети та оперативно реагувати на зміну умов воєнно-економічного середовища. Такий механізм забезпечує гнучкість управлінських рішень, знижує рівень стратегічних ризиків і підвищує спроможність держави до стійкого функціонування в умовах високої невизначеності.

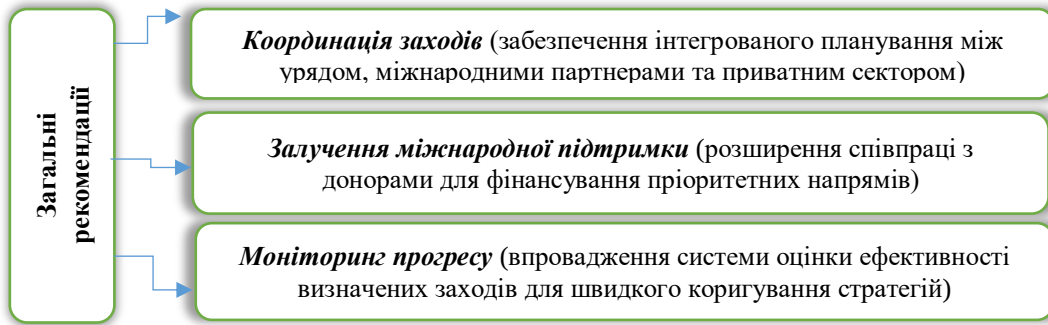

Рис. 1. Узагальнені рекомендації щодо забезпечення воєнно-економічної безпеки України в умовах сучасних воєнних конфліктів

Водночас загальні рекомендації щодо забезпечення воєнно-економічної безпеки, відображені на рис. 1, потребують конкретизації на рівні функціонування економічної інфраструктури як критичної основи обороноздатності держави. Саме стійкість інфраструктурних систем визначає здатність економіки витримувати тривалі воєнні навантаження, забезпечувати безперервність виробництва, енергопостачання, логістики та управління ресурсами. У зв'язку з цим наступним етапом дослідження є формування прикладних рекомендацій, спрямованих на підвищення стійкості економічної інфраструктури до сучасних воєнних загроз, що вимагає поєднання інструментів моніторингу, прогнозування та адаптивного управління вже на операційному рівні.

В умовах зростання інтенсивності сучасних воєнних загроз особливої актуальності набуває

проблема забезпечення стійкості економічної інфраструктури як системоутворювального елемента воєнно-економічної безпеки держави. Саме критична інфраструктура – енергетика, транспорт, зв'язок, промисловість, фінансовий сектор – визначає здатність економіки до безперервного функціонування в умовах бойових дій, ракетних атак, кібервпливів та логістичних обмежень. Тому формування спеціалізованих рекомендацій щодо підвищення її стійкості потребує застосування комплексного, проактивного та адаптивного підходів до управління, що зумовлює необхідність побудови відповідної структурно-логічної моделі.

Подана на рис. 2 структурно-логічна модель рекомендацій щодо підвищення стійкості економічної інфраструктури до сучасних воєнних загроз відображає поетапний і взаємопов'язаний характер управлінських рішень у сфері безпеки.

Рис. 2. Рекомендації щодо підвищення стійкості економічної інфраструктури до сучасних воєнних загроз

Базовим елементом цієї системи визначено комплексне оцінювання та моніторинг, що формує інформаційну основу для всіх наступних управлінських дій. Використання багатокритеріального аналізу, логіко-лінгвістичних моделей та автоматизованих систем моніторингу дозволяє забезпечити об'єктивність оцінювання стану інфраструктури, своєчасне виявлення уразливостей та прогнозування критичних відхилень у функціонуванні економічних об'єктів.

Наступним логічним рівнем, відображеним на рис. 2, є проактивне планування та прогнозування, що базується на результатах комплексного моніторингу. Довгострокове сценарне планування у поєднанні з міждисциплінарною експертизою створює основу для формування випереджальних управлінських рішень в умовах високої невизначеності. Прогнозування ризиків стійкості економічної інфраструктури (обмеження фінансування, застарілі технологічні процеси, необхідність захисту об'єктів критичної інфраструктури тощо) у цьому контексті дозволяє не лише реагувати на вже реалізовані загрози, а й завчасно формувати механізми їх мінімізації, що є критично важливим для забезпечення безперервності функціонування економічної інфраструктури в умовах воєнного протистояння.

Завершальним функціональним блоком моделі виступає адаптивність та гнучкість інфраструктурних систем, що передбачає впровадження адаптивних моделей управління, створення резервних мереж, розвиток автономних систем та децентралізованого енергопостачання. Саме цей рівень забезпечує практичну реалізацію стійкості економічної інфраструктури до фізичних, кібернетичних і техногенних впливів. Децентралізація критичних ресурсів зменшує вразливість до локальних уражень, а автономні системи підвищують здатність об'єктів до самостійного функціонування в умовах порушення централізованих каналів постачання.

Інтегровальним елементом усієї представлені системи, як показано на рис. 2, є інституційна взаємодія, що поєднує органи державної влади, місцеве самоврядування, бізнес-структури та сектор безпеки і оборони. Саме узгодженість дій між цими суб'єктами забезпечує ефективність реалізації заходів моніторингу, планування та адаптації.

Інституційна координація дозволяє мінімізувати фрагментарність управлінських рішень, підвищити швидкість реагування на загрози та сформувати єдину систему управління стійкістю економічної інфраструктури в умовах сучасних воєнних викликів.

Визначення необхідної величини державного бюджету для забезпечення обороноздатності держави є критичною складовою системи воєнно-економічної безпеки. Ефективне фінансування сил оборони дозволяє підтримувати високий рівень оперативної готовності та технологічного розвитку військового потенціалу, що є необхідним у контексті сучасних воєнних конфліктів та гібридних загроз [4,7]. Наукові дослідження підкреслюють важливість комплексного підходу до формування оборонного бюджету, що враховує як економічні можливості держави, так і стратегічні потреби сектору безпеки та оборони [3]. Такий підхід передбачає інтеграцію методів оцінювання ризиків, прогнозування кризових сценаріїв та аналізу ефективності оборонних витрат, що сприяє забезпеченню сталості воєнно-економічного потенціалу держави.

Особливої уваги потребує розробка методологічних засад, що визначають оптимальні пропорції розподілу бюджетних коштів між оперативною діяльністю, модернізацією озброєння та соціальною підтримкою особового складу [8,9]. Досвід України та інших країн, що зазнають впливу сучасних воєнних загроз, демонструє, що стратегічне планування оборонного фінансування повинно бути гнучким і адаптивним, з можливістю оперативного коригування у відповідь на зміни зовнішньополітичної та безпекової ситуації [6,12,13]. У цьому контексті нормативно-правові документи, такі як Закон України "Про національну безпеку" та "Стратегія воєнної безпеки", відіграють ключову роль у визначенні мінімальних стандартів фінансування оборонного сектору та гарантують відповідність бюджетних рішень національним інтересам [10,11].

Висновки. У статті запропоновано рекомендації щодо підвищення рівня воєнно-економічної безпеки України в умовах трансформації сучасних воєнних конфліктів. З огляду на це, надано систематизований перелік рекомендацій, розподілений за трьома

рівнями пріоритетності із зазначенням їх орієнтовної частки впливу та очікуваних результатів реалізації. Визначено, що доля найвищого пріоритету рекомендацій охоплює близько 50% загального впливу на стратегічні напрямки воєнно-економічної безпеки. Також визначено важливість процесу моніторингу реалізації заходів у стратегічних напрямках, як інструменту адаптивного управління воєнно-економічною безпекою.

В умовах зростання інтенсивності сучасних воєнних загроз запропоновано спеціалізовані рекомендації щодо забезпечення стійкості економічної інфраструктури як сукупності комплексного, проактивного та адаптивного підходів до управлінських рішень у сфері безпеки.

Подальші дослідження доцільно зосередити на моделюванні економічної стійкості держави з урахуванням глобальних загроз, інтеграції цифрових технологій для прогнозування воєнно-економічних ризиків та розробці адаптивних стратегій управління ресурсами в умовах тривалих конфліктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Семененко О., Абрамова М., Воронченко І. та ін. Рекомендації щодо вибору та обґрунтування шляхів підвищення рівня воєнно-економічної безпеки України під час дії воєнного стану в умовах російсько-української війни (24.02.22–30.09.22 рр.). *Social Development and Security*. 2022. Vol. 12, No. 5. P. 41–54. DOI: 10.33445/sds.2022.12.5.5.
2. Богданович В.Ю., Свида І.Ю., Скулиш Є.Д. Теоретико-методологічні основи забезпечення національної безпеки України: монографія: у 7 т. Т. 4. *Воєнна безпека держави і шляхи її забезпечення*. Київ: Науково-видавничий відділ НА СБ України, 2012.
3. Богданович В., Муженко В., Луцький О. Концепція забезпечення воєнної безпеки України на основі оцінювання та прогнозування ризиків реалізації кризових сценаріїв. *Збірник наукових праць. Серія: військові та технічні науки*. 2023. No. 4(93). P. 4–19.
4. Семененко О.М. Методологічні основи воєнно-економічного супроводження програм розвитку Збройних Сил України: дис. ... д-ра військ. наук. Київ: ЦНДІ ЗС України, 2018.
5. Гаврилюк І., Клят Ю., Водчиць О. та ін. Щодо оцінювання воєнно-економічної безпеки України в умовах сучасних воєнних конфліктів. *Social Development and Security*. 2025. Vol. 15, No. 1. P. 19–25.
6. Соколи І.І., Близнюк О.В., Гребеникова Н.А. та ін. Концептуальні основи управління економікою воєнного стану. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Vol. 9, No. 4. P. 395–402. DOI: 10.36887/2415-8453-2024-4-60.
7. Петренко І. Ефективність витрат на оборону в умовах гібридної війни: аналіз українського досвіду. *Науковий вісник Міністерства оборони України*. 2021. No. 60.
8. Семененко О.М., Бойко Р.В., Водчиць О.Г. та ін. Основні методологічні аспекти воєнно-економічного забезпечення обороноздатності держави: теорія та практика. *Системи обробки інформації*. 2017. No. 3(51). P. 165–175.
9. Богданович В.Ю. та ін. Методологія комплексного використання військових і невійськових сил та засобів сектора безпеки і оборони для протидії сучасним загрозам воєнній безпеці України. 2-ге вид., розш. та доповн. Київ: НУОУ, 2021.
10. Про національну безпеку України: Закон України № 2469-VIII від 21 червня 2018 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. No. 31. Ст. 241.
11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України № 121/2021. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> (дата звернення: 10.09.2025).
12. Семененко О.М., Бойко Р.В., Водчиць О.Г. та ін. Основні методологічні аспекти воєнно-економічного обґрунтування перспективних напрямів розвитку Збройних Сил України. *Збірник наукових праць ХНУПС*. 2018. No. 1(55). P. 37–45.
13. Семененко О.М., Водчиць О.Г., Кондратенко О.І. та ін. Сучасні особливості формування оборонного та воєнно-економічного потенціалів України. *Збірник наукових праць Військової академії (м. Одеса)*. 2020. Т. II, No. 2(14). P. 148–155.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2025

Recommendations for increasing the level of military-economic security of Ukraine

Annotation

Economic challenges arising from the armed aggression of the Russian Federation (RF) and the temporary occupation of parts of Ukraine's territory play a critical role in ensuring Ukraine's national security. Economic instruments of influence are being widely deployed, including sanctions against Ukrainian goods and services, as well as pressure on other states to adopt decisions that contravene Ukraine's fundamental national and economic interests.

To ensure military-economic security, it is vital to identify key economic indicators that impact the state's defense capability and resilience in modern armed conflicts. These indicators include the efficiency of defense expenditures, mobilization and logistical capacities, the development level of critical infrastructure, and financial stability. According to scientific approaches, integrating risk-oriented analysis with crisis scenario forecasting enhances economic adaptability and optimizes resource allocation for defense needs.

The purpose of the article is to substantiate recommendations for improving the level of Ukraine's military-economic security amid the transformation of modern warfare. The article proposes specific recommendations for enhancing Ukraine's military-economic security amid the transformation of modern warfare. It is substantiated that determining the required volume of the state budget for the defense forces is not merely a technical calculation but a strategic tool for building national resilience. Effective financing must ensure a balance between the immediate needs of operational activities and long-term investments in arms modernization and critical infrastructure development. In this context, the budget serves not only as a financial resource but as a mechanism for managing defense potential and a factor in increasing the state's adaptability to changes in modern armed conflicts.

Keywords: military-economic security; modern military conflicts; economic stability; defense-industrial complex; defense planning.